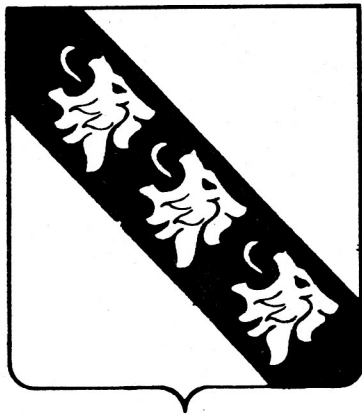

**wille-
broekse
kro-
nieken**

1983-1

WILLEBROEKSE KRONIEKEN WILLEBROEKSE KRONIEKEN WILLEBROEKSE KRONIE
WILLEBROEKSE KRONIEKEN WILLEBROEKSE KRONIEKEN WILLEBROEKSE KRONIE
WILLEBROEKSE KRONIEKEN WILLEBROEKSE KRONIEKEN WILLEBROEKSE KRONIEKEN

«WILLEBROEK 800»-REDE
VAN
GOUVERNEUR A. KINSBERGEN

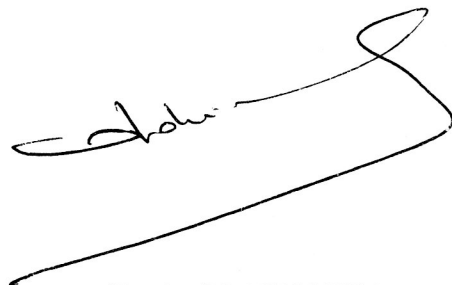
Willebroek kan buigen, maar zal nooit barsten ! Burgemeester Hugo Adriaensens verwelkomt hier de Spel zonder Grenzenploeg bij haar terugkeer uit Montecatini (Italië) waar ze het sukses van Grömitz (Duitsland) niet had kunnen herhalen (foto Bob Coecke).

Deze reeks "Willebroekse Kronieken" wordt uitgegeven door de werkgroep "Heemkunde-Geschiedenis-Leefmilieu" van de Gemeentelijke Culturele Raad. Het ligt in de bedoeling van de redactie om enkele brochures per jaar te laten verschijnen. Deze brochures zullen verkocht worden.

Sinds de viering van "Willebroek 800" in 1980 werden reeds verschillende bijdragen geleverd tot de geschiedenis van Willebroek. Talrijke inwoners wensen "meer" te vernemen over het verleden van hun gemeente. De brochure "Willebroek 800", die in 1980 door het Gemeentebestuur huis aan huis werd bezorgd, heeft daar zeker toe bijgedragen. In 32 bladzijden, met talrijke kleuren- en zwart-wit illustraties, werd toen een overzicht gegeven van het ontstaan, de groei en de bloei van onze gemeente. In feite was deze brochure de voorloper van de reeks "Willebroekse Kronieken", waarmede wij hopen te kunnen bijdragen tot een betere kennis van onze gemeente. De samenstelling en de lay-out berusten opnieuw bij Karel De Decker.

Nr. 1 van de "Willebroekse Kronieken" bevat de rede van de heer A. Kinsbergen, Gouverneur van de Provincie Antwerpen, gehouden op de academische zitting ter gelegenheid van de officiële afsluiting van het feestjaar "Willebroek 800" op vrijdag, 28 november 1980, in de gemeentelijke feestzaal te Willebroek. Deze belangrijke beschouwingen, gewijd aan de geschiedenis van Willebroek, mochten zeker niet verloren gaan voor diegenen die onze nijvere gemeente beter willen leren kennen en begrijpen.

H. ADRIAENSENS
Senator-Burgemeester
Willebroek.

REDE UITGESPROKEN DOOR DE HEER A. KINSBERGEN, GOUVERNEUR
VAN DE PROVINCIE ANTWERPEN, OP DE ACADEMISCHE ZITTING
TER GELEGENHEID VAN DE OFFICIELE AFSLUITING VAN HET FEEST-
JAAR "WILLEBROEK 800" OP VRIJDAG, 28 NOVEMBER 1980 TE WILLE-
BROEK.

Voorzitter,
Dames en Heren,

Er werd mij gevraagd tijdens de academische slotzitting van Willebroek 800 enkele beschouwingen te wijden aan de geschiedenis van uw nijvere gemeente. Ik ben op dit verzoek ingegaan om verschillende redenen. Door de lezing van het programma, het doornemen van uw publikaties en omdat ik een deel van de plechtigheden zelf heb meegemaakt, weet ik welke grote inspanningen uw gemeente en de bevolking zich getroost hebben om de herdenking van uw 800-jarig bestaan te doen uitgroeien tot een succes.

Het leek mij dan ook niet meer dan normaal dat ik langs mijn kant ook een bijdrage zou leveren in het kader van de talrijke activiteiten die in de loop van dit jaar plaats vonden.

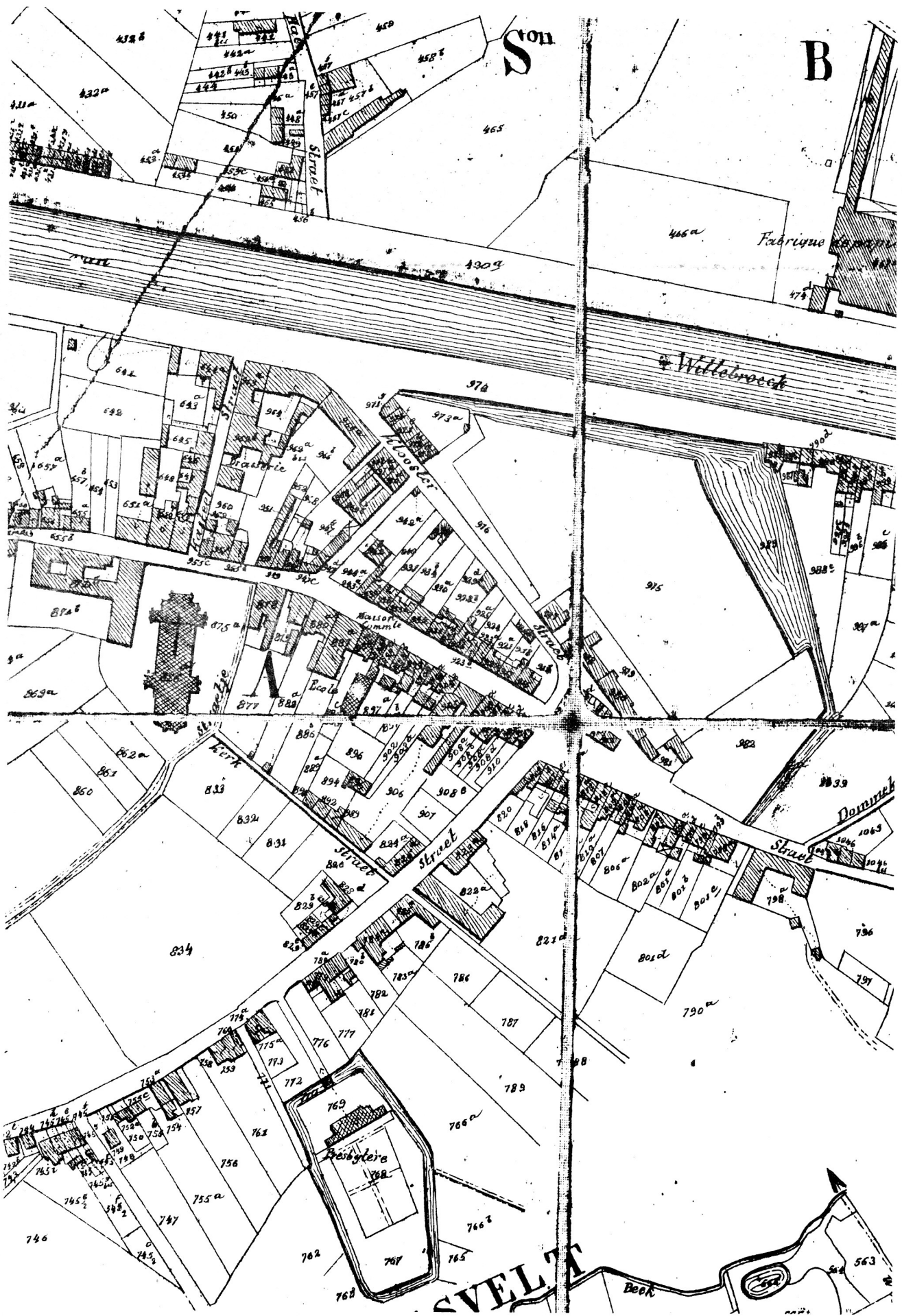

Gouverneur A. Kinsbergen, tijdens zijn toespraak in de Gemeentelijke Feestzaal

Ik heb mij met des te meer genoegen aan het studeren gezet, omdat de Willebroekse feesten zich situeren in het jaar dat ons land 150 jaar geleden onafhankelijk werd en ik te dier gelegenheid al heel wat documentatie verzameld had, die mij goed van pas zou komen voor de voorbereiding van deze spreekbeurt.

Tenslotte krijg ik hierdoor de gelegenheid Willebroek eens te schetsen in het kader van het gebied dat nu de provincie Antwerpen is en waarmede uw gemeente, de hele geschiedenis door, zeer nauw verbonden was.

Een dergelijke bezinning over het verleden is bijzonder boeiend. Elke gemeenschap leeft immers vanuit het verworvene van het verleden, via de realiteit en de verwezenlijking van het heden, naar een toekomst die weer anders zal zijn.

Het centrum van Willebroek, rond 1860.

In dat verleden bestonden er al structuren die als voorafbeelden van de huidige provinciale en gemeentelijke instellingen mogen beschouwd worden. Voorzeker wisselden in de loop der tijden de machthebbers elkaar af, wijzigden ook de instellingen, soms naar inhoud, soms naar vorm en werden de grenzen van de territoria anders getekend. In ieder tijdvak echter worden dezelfde krachtlijnen teruggevonden.

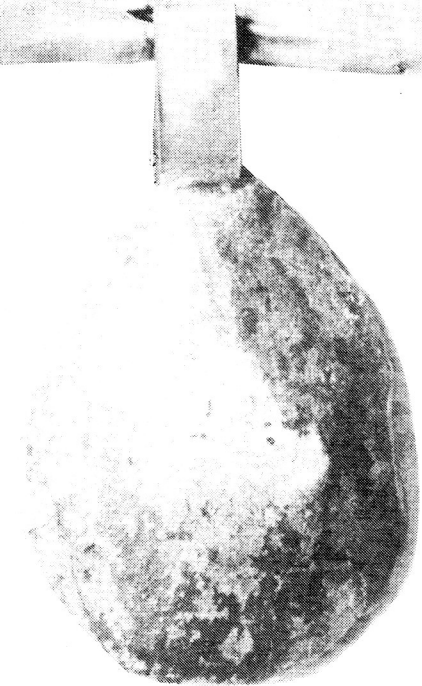
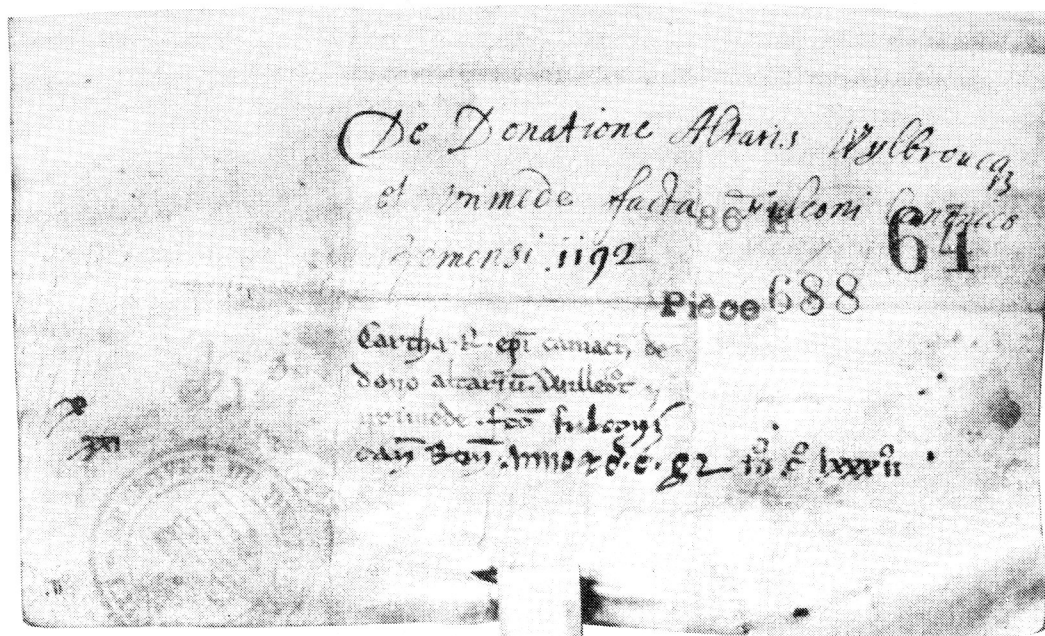
Onze historische schets begint in de vroege Middeleeuwen. Het oude Romeinse Toxandrië, een gewest dat – om het ruim uit te drukken – zich uitstreckte over het Antwerpse, de Antwerpse Kempen, een gedeelte van de huidige Nederlandse provincie Noord-Brabant en de Limburgse Kempen, werd onder het Frankische vorstenhuis, einde van de 7e, begin van de 8e eeuw, verdeeld in verschillende gouwen. De pagus Renensium, de Riengouw, omvatte wat nu het Antwerpse is.

Deze pagus lag aan de Schelde, de westgrens van het Duitse Rijk dat in 925 gevormd werd. In de loop der jaren werd de strategische positie van dit grensgebied steeds belangrijker, want aan de overzijde van de Schelde, regeerden de opponenten, de steeds machtiger wordende graven van Vlaanderen.

De Duitse Keizer Otto II, richtte dan ook omstreeks 980, inderdaad precies 1000 jaar geleden, het Markgraafschap Antwerpen op, ter bescherming van de Westgrens van zijn rijk. Dit markgraafschap komt tot een eerste ontwikkeling in de 10e en de 11e eeuw door de groei van de internationale handel.

In 1106 werd door de Duitse Keizer Hendrik V, het markgraafschap toegekend aan Godfried I, graaf van Leuven, waardoor diens gebied een uitweg kreeg naar de Schelde. De Leuvense vorsten zullen zich vanaf het midden van de 12e eeuw hertogen van Brabant noemen. Deze hertogen, die ook de titel van markgraaf van Antwerpen of markgraaf van het Heilig Roomse Rijk voerden, waren de grondleggers van het hertogdom Brabant, dat in de loop van de geschiedenis van Willebroek en van de provincie Antwerpen een zo grote rol zal spelen.

De krachten die dit gebied een eerste sociaal-economische vlucht zullen bezorgen, zijn de steden Antwerpen, Mechelen en Brussel, de kleinere stedelijke centra van het achterland en niet het minst de abdijen.

Een van 1192 daterende oorkonde vertelt ons dat de twee altaria van Willebroek en Vremde, voordat Roger de Wavrin hen aan de Aint-Aubertus-abdij van Kamerijk had geschonken, in het bezit waren geweest van Fulco, een kanunnik van de Mertropolitaanse kerk van Reims (foto Bob Coecke).

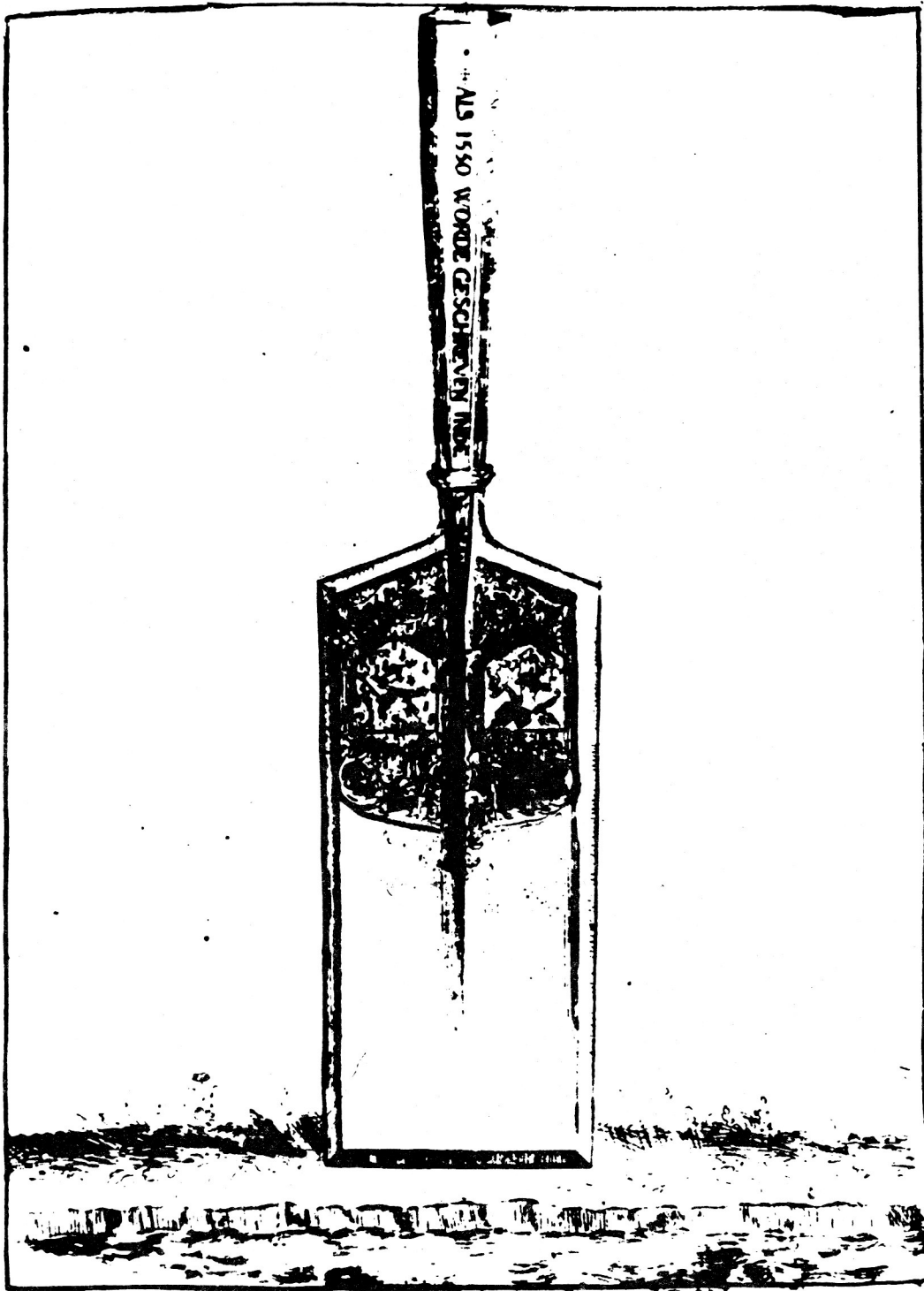

Aan de uitstraling van één ervan, de abdij van Sint-Bernardus te Hemiksem is het ontstaan van Willebroek te danken. Het waren inderdaad de Benedictijner paters van Hemiksem die vóór het einde van de 11e eeuw in deze omgeving per boot aankwamen. De monniken zorgden voor de inpoldering van dit moerassig gebied of "broek". Het nog woeste land werd in vruchtbare grond omgezet. Boeren uit de omstreken kwamen zich spoedig op deze gronden vestigen. Willebroek, dat in de 12e en de 13e eeuw als "Weldebrouc" of "Wildebrouc" wordt vermeld, wat wild moeras betekent, was geboren. In 1189 werd het "altare" van Willebroek of het patronaat van de Kerk, door de bisschop van Kamerijk toegekend aan de abdij van Sint-Aubert, eveneens van Kamerijk.

Volgens de bulle van paus Urbanus IV van 1262, behoorde Willebroek tot de bezittingen van de abdij van Sint-Bernard. Later zullen vertegenwoordigers van de hertogen van Brabant de "voogdij" over het gebied overnemen. Verschillende adellijke geslachten, zoals de Berthouts, de heren van Grimbergen en van Vianden, de families van Béthune, van Bar en van Luxemburg, hebben mee de Middeleeuwse geschiedenis van uw gemeente geschreven.

Hier kunnen wij een eerste parallel met de geschiedenis van de Provincie trekken. De Sint-Bernardusabdij heeft immers ook wat te maken met het oud provinciehuis aan de Schoenmarkt. Daar bevond zich op het eind van de 13e eeuw een gebouw, dat eigendom was van Erasmus Berthout, grootcantor van het kapittel van Onze-Lieve-Vrouw. In 1303 verkocht Berthout zijn eigendom aan de Sint-Bernardusabdij te Hemiksem om te dienen tot logement voor de Cisterciënsers op doorreis te Antwerpen. Welnu, dat huis werd vanaf 1570, na de oprichting van het bisdom Antwerpen, de residentie van de bisschop van Antwerpen en in 1795, bij de inval van de Fransen, de zetel van de toenmalige prefectuur. De provinciale staten hebben er onder het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden hun intrek genomen en vanaf de onafhankelijkheid heeft de provincieraad er vergaderd.

De Middeleeuwen van de 8e tot de 15e eeuw waren de eerste en meteen ook een belangrijke fase in de wordingsgeschiedenis van Willebroek en trouwens ook van de provincie Antwerpen. In het markgraafschap, deel van het Hertogdom Brabant, vinden we immers de eerste trekken terug van de huidige configuratie van de provincie Antwerpen.

ALS DVYSENT VYF-HONDERT VYFTICH VVORDE GHESCHREVEN,
IN DE MAENDT VAN JUNIO DEN SESTHIENSTEN DAGH,
HEB ICK AEN DE VAERT DEN EERSTEN STEECK GEGEVEN,
DOOR HEER JAN VAN LOCQUENGHEN, ALSOO MEN SAGH,
DIE T VVERCK HEEFT BESORGHT EN GESPOEYT SONDER VERDRAGH,
TOT ELF OCTOBRIS EEN-EN-SESTICH OP ELF JAREN,
DAT ELCK-EEN TSCHEEP BINNEN BRUSSEL QUAM GEVAREN.

Fortune chercha LOCQUENGHEN.

In 1550 werd door Jean de Locquenghien, de eerste spadesteek tot het graven van de Willebroekse vaart gestoken ...

Uw gemeente was met dit Hertogdom nauw verbonden. Immers op plaatselijk vlak, dicht bij de inwoners, zijn er de schepenbanken. De archieven vertellen ons dat de schepenen van Willebroek reeds in 1328 de Vlaamse taal gebruikten. Tegen de beslissingen van de schepenbanken konden de onderhorigen in beroep gaan te Grimbergen volgens de rechtsgewoonten van Ukkel. Hetzelfde gold overigens voor Blaasveld, Heindonk en Tisselt.

Op het einde van de 15e eeuw gingen de Middeleeuwen over naar de Nieuwe Tijden, periode waarin Antwerpen, Mechelen, Brussel en hun Achterland tot ongemene bloei zullen komen.

De ontwikkeling van de stad Antwerpen tot het belangrijkste handelscentrum van de Nederlanden in de Gouden 16e Eeuw heeft veel bijgedragen tot de economische welvaart van heel de regio. De aantrekkingskracht van de metropool was inderdaad zeer sterk. Zij werd de eerste stad in de Nederlanden met 100.000 inwoners.

Ook de opgang van Mechelen, waarmee Willebroek en omgeving intense, maar in het verleden niet altijd positieve contacten hadden, ging verder. In 1559 werd Mechelen de zetel van een aartsbisdom ingevolge de nieuwe indeling van de bisdommen in de Nederlanden onder Filips II. Willebroek, Blaasveld, Heindonk en Tisselt zullen op die datum overgaan van het bisdom Kamerijk naar het nieuwe aartsbisdom Mechelen.

In dezelfde periode wordt een beslissing genomen die uiterst belangrijk zal blijken voor de ontwikkeling van uw gemeente. Reeds vroeg werd ingezien dat voor de economische expansie van Brussel deze stad diende te beschikken over een optimale waterverbinding met Antwerpen. De tocht via de Zenne over de Rupel naar de Scheldestad beantwoordde daaraan niet. Overstromingen, besmettelijke ziekten te wijten aan de uitwasemingen van het moerassige water en de vervuiling van de Zenne-rivier maakten een normale scheepvaartverbinding vrijwel onmogelijk.

In 1477 verleende Maria van Bourgondië de toelating om een kanaal te graven. Allerlei omstandigheden, niet in het minst de tegenkantingen van Mechelen en Vilvoorde, hadden voor gevolg dat het nog tot in 1550 zou duren eer de eerste spadesteek door Jean de Locquenghien, algemeen werkleider en amman of burgemeester van Brussel, kon gegeven worden te Willebroek. Voor koopwaren die naar Brussel vervoerd werden

Het sashuis van Klein-Willebroek, zoals wij het vandaag de dag, van cement ontdaan, terugvinden, met vooraan het Nationaal Schippersmonument van Gilbert De Nil (foto François Cloots).

Onderaan zien wij de nogal simplistische visie van Frederic Bouttats sr. (1611) op de Spaanse vesting te Klein-Willebroek, met helemaal centraal het Sashuis en vlakdaarboven de Kraagput die in 1569 is ontstaan, nadat het water aldaar de dijken doorspoelde.

via Antwerpen, de Schelde, de Rupel en de Zenne die de Heerlijkheid Mechelen doorkruiste, dienden zogenaamde etapperechten te Mechelen betaald te worden. De koopwaren moesten daarvoor steeds aan de kaden van de Mechelse binnenstad aangeboden worden.

Het tracé van het Zeekanaal werd dan ook vanuit Brussel in de richting van Vilvoorde gepland en vandaar rechtstreeks naar Willebroek, zonder de Heerlijkheid Mechelen aan te doen, zodat de etapperechten konden vervallen.

De kosten, die door de Brusselaars dienden gedragen te worden, waren voor die tijd gigantisch te noemen. Om deze te dekken werd in eerste instantie beroep gedaan op vrijwillige schenkingen van hen die bij het nieuwe kanaal het meeste baat zouden vinden : handelaars, de lakenindustrie en de heren door wiens gronden het kanaal werd getrokken. De accijns op het bier werd verhoogd, een nieuwe belasting op het slachten van vee en een speciale taks op de import van wijn werden ingevoerd. Uiteindelijk kostte het kanaal zowat 800.000 gulden, zonder de bruggen en de sluizen !

Het graven van dit kanaal en het bouwen van de sluizen en bruggen was echter een groots werk van burgerlijke bouwkunde. Er diende een niveauverschil van 40 voet overwonnen te worden, de Zenne moest omgebogen worden en in Brussel moesten grote kadedokken worden aangelegd.

Toch kon reeds 11 jaar later de vaart officieel geopend worden, waardoor Willebroek zowel voor goederen als voor personen een voornaam doorgangscentrum tussen Antwerpen en Brussel werd. Beroemde gasten bezochten aldus uw gemeente op doorreis van Brussel naar Antwerpen. Slechts enkele illustere namen : Margareta van Parma, Maria de Medicis, Christina van Zweden en later Napoleon.

Inmiddels behoorde Willebroek sedert 1535 aan de graaf van Nassau. In 1560 werd het gebied aangekocht door Melchior Schetz, een beroemd Antwerps groot-financier.

In de tweede helft van de 16e eeuw en vooral onder Filips II stonden de politiek-religieuze problemen centraal. De godsdiensttwisten teisterden vanaf 1566 ook Antwerpen en omgeving. Onze regio maakte een beroerde tijd door. Margareta van Parma, landvoogdes, trachtte de orde te

De herberg "Het Gulden Vlies" aan de Groene laan, waar in 1567 de ontmoeting tussen Willem van Oranje en Graaf Egmont zou hebben plaatsgehad.

herstellen. Zij vaardigt Lamoral, graaf van Egmont af om met de rebellerende Willem van Oranje te praten. Deze ontmoeting heeft plaats op 2 of 3 april 1567 niet te Brussel, waar de prins van Oranje zich niet meer veilig voelt, maar te Willebroek.

Over deze ontmoeting te Willebroek verhaalt kroniekschrijver Godevaert van Haecht dat na het onderhoud, de edellieden "sceyden half twistelijk". Oranje zou hebben gezegd ... "ende wij hebben 't saemen ons so sterck verbonden om de waerheyt voer te staen en de inquisitie te keeren, en wij en doene niet doer U beletsel, O Egmont, en 't sal ou over den hals comen".

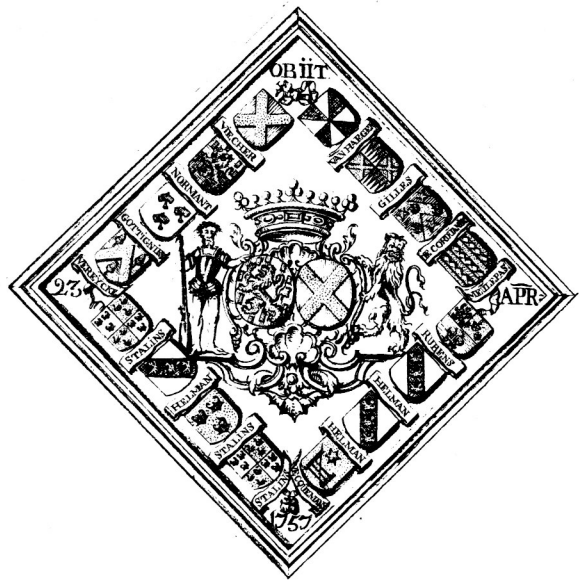
Oranje zou, aldus een ander verhaal, toen zijn hoofd gelegd hebben op een vleeskapblok. In geschriften van tijdgenoten vinden wij dat bij het afscheid Egmont de inmiddels legendarische woorden zou hebben uitgesproken: "Vaarwel, prins zonder goed". En Oranje zou hebben geantwoord: "Vaarwel, graaf zonder hoofd". De tragiek van dit afscheid ontsnapt niet aan de volksverbeelding. Dit historisch gesprek te Willebroek situeren sommige geschiedschrijvers in de afspanning "Het Gulden Vlies".

Van de godsdienstoorlogen tussen Calvinisten en Katholieken krijgt trouwens ook Willebroek, net als Antwerpen, zijn deel. Om beurten zullen beide partijen aan de winnende hand zijn. Zo wordt in 1577 Antwerpen een calvinistisch bolwerk. De prins van Oranje is aan de winnende hand. Hij wordt naar Brussel geroepen als "ruwaard van Brabant". Op 22 september 1577 vertrok de prins vanuit Antwerpen naar Brussel. De tocht ging eerst per schip tot Willebroek, waar hij door een afvaardiging van de Staten-Generaal werd opgewacht. Van daar werden hij en zijn gevolg aan boord van prachtig getooide schuiten naar Brussel getrokken. Dit nieuwe succes was van korte duur. Onze gewesten bleven uiteindelijk in Spaanse handen.

De val van Antwerpen in 1585 had de feitelijke scheiding tussen de Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden, de uittocht van honderden families naar het Noorden en de strenge controle door het Noorden van het verkeer op de Schelde tot gevolg.

Amsterdam zou na 1585 Antwerpens rol als internationale warenmarkt overnemen.

Tijdens de 17e en de 18e eeuw werd het hertogdom Brabant administratief gestructureerd en verdeeld over de zogenaamde hoofdkwartieren Antwerpen, Leuven, Brussel en een korte periode ook 's Hertogenbosch. Het hoofdkwartier Antwerpen, het vroegere markgraafschap, was

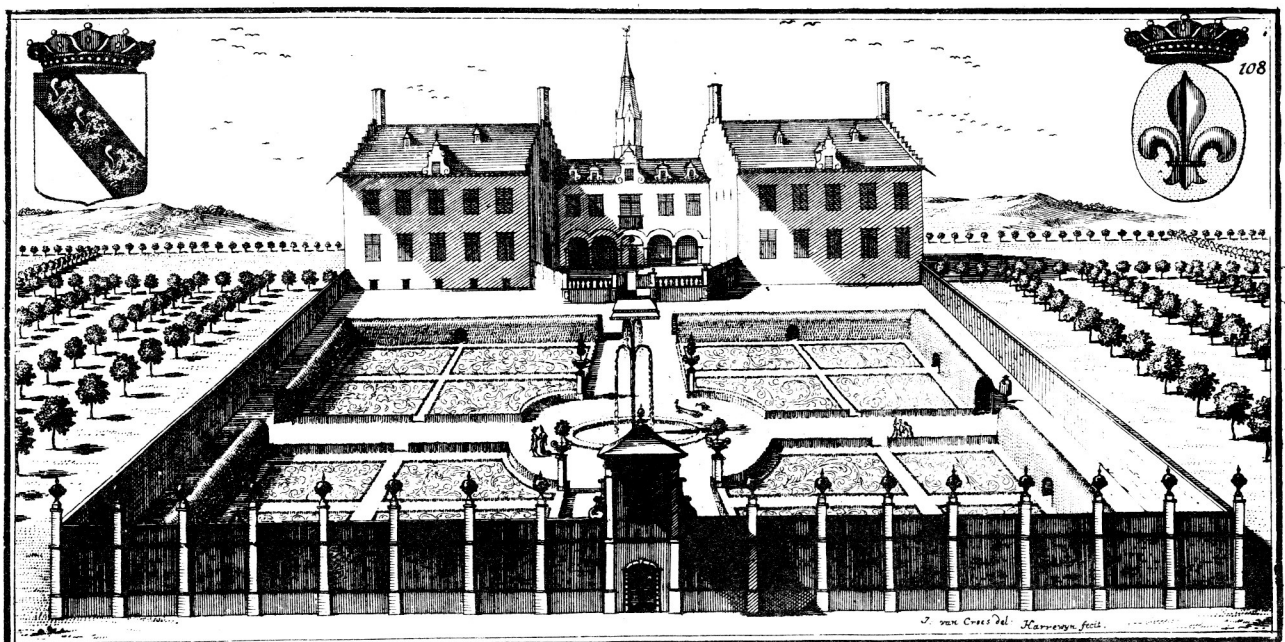

*Très noble et très illustre
re, Helman; Chevalier héréditaire
de Willebroeck, Ruysbroeck;
ghe, Auditeur de la chambre
régime de l'Autriche, nommé
dans sa 1re nomination des Chevaliers de l'ordre Equestre, &c.*

*Seig^r Alexandre, Jós. Gregoi
ditaire du St E. Baron
Vicomte du pays de Grimber-
de Comptes de S. M. sous le
mé par S. M. le Roi des Pays-Bas*

Het geslacht Helman heeft jarenlang het leven in de streek helpen bepalen. Het prachtige "de Baronnie" genoemde kasteel, werd in 1661 gebouwd maar werd later, tijdens de Omwenteling van 1788 totaal verwoest.

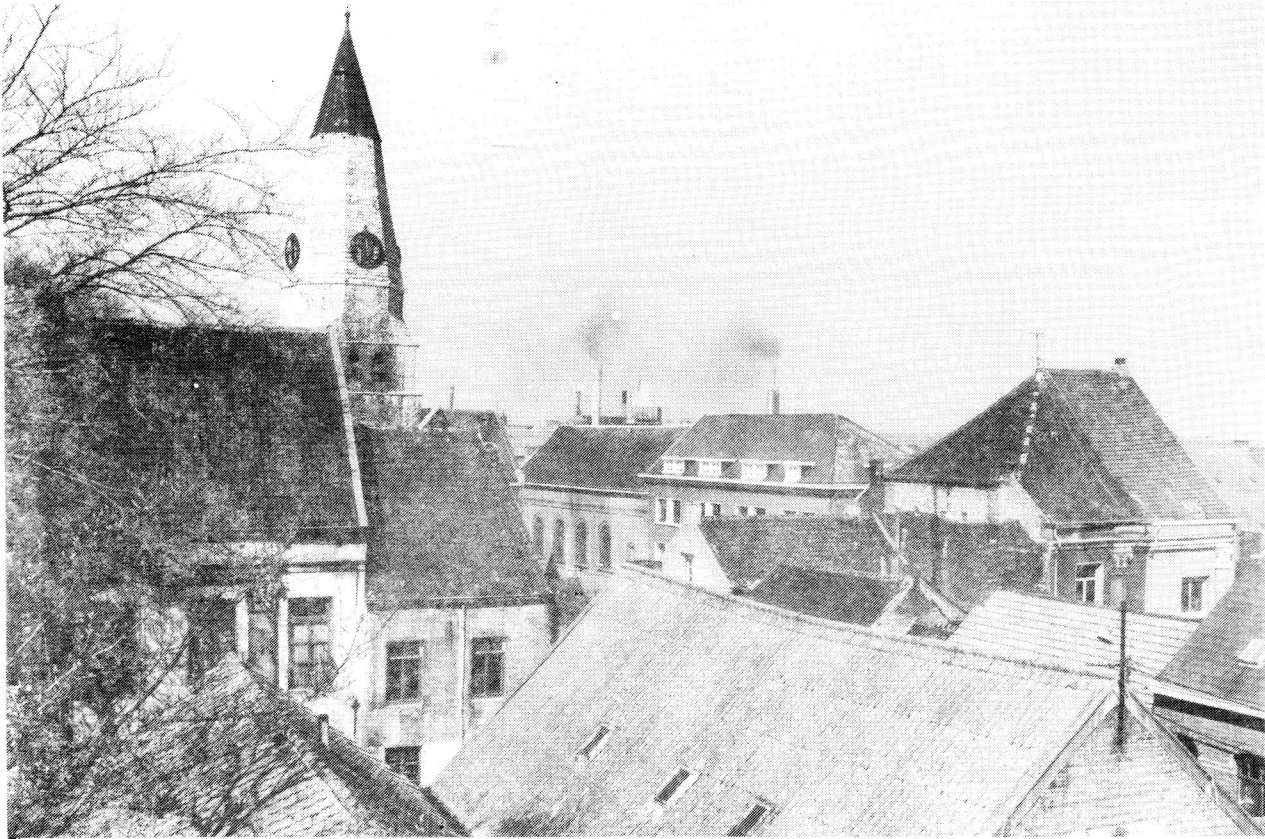
Prospectus Castelli Willebroeck.

op zijn beurt onderverdeeld in oorspronkelijk negen en later zeven zo geheten kwartieren. Deze subgewesten waren Breda, Bergen-op-Zoom, het land van Rijen in de onmiddellijke omgeving van de stad Antwerpen en de kwartieren van Zandhoven, Hoogstraat, Turnhout, Geel, Herentals en Arkel rond Aartselaar en Putte. Heindonk behoorde tot de machtige vrijheid van Hoogstraten in het hoofdkwartier Antwerpen. Willebroek behoorde tot de meierij Kapelle-op-den-Bos, Blaasveld tot de meierij Merchtem en Tisselt tot de meierij Grimbergen, alle gelegen in het hoofdkwartier Brussel. In ieder hoofdkwartier kwamen de hoofdofficieren van de verschillende kwartieren waarin het gebied onderverdeeld was geregeld bijeen. Op deze bijeenkomsten werden de problemen besproken die het kwartierniveau overstegen.

In 1619 ging Willebroek van de afstammelingen van Melchior Schetz, de bankier-koopman uit Antwerpen's Gouden Eeuw, over naar Prins de Ligne. In 1661 kwam het gebied toe aan de familie Helman. De gemeente wordt alsdan door de Spaanse Koning Filips IV tot baronnie verheven. Baron Helman en zijn opvolgers zullen vanaf die datum tot het einde van het Ancien Régime als vertegenwoordigers van de adel, lid zijn van de Staten van Brabant. Historici zullen hieraan toevoegen dat diezelfde Filips IV in 1647 Blaasveld reeds tot baronnie had verheven en dit ten gunste van Cosmas van Prant.

Deze figuur is recent opnieuw in de actualiteit gekomen en wel om volgende redenen. Cosmas van Prant, heer van Blaasveld, was burgemeester van Mechelen van 1610 tot 1636. Hij was lid van de Grote Raad, het hoogste gerechtshof van onze gewesten, zetelend te Mechelen. In zijn vorstelijke residentie aan de Veemarkt in de Dijlestad is thans het Sint-Romboutscollege gevestigd. De directie van dit college heeft zeer recent de gelukkige idee gehad om de gevel van deze 17e-eeuwse patriciërswoning grondig te restaureren.

Bij deze restauratie vormde een groot probleem het opsporen van het wapenschild van Cosmas van Prant, dat boven de ingangspoort prijkte, doch totaal aangevreten was. Na veel opzoekingen ontdekte men in de kerk van Blaasveld een 17e-eeuwse grafplaat met de wapens van Cosmas van Prant en van zijn vrouw Margareta van Horne. Enkele weken geleden werd de gevel plechtig ingewijd met centraal, op een ereplaats, bedoeld wapenschild.

Zowel langs de achterzijde van de herberg "De Vlaamse Leeuw", als langs deze van de tegenover de ingang van het Klooster der Dochters van Maria gelegen tabakswinkel, vinden wij een aantal stenen restanten van het verdwenen kasteel van Willebroek (foto's Bob Coecke).

De geschiedenis ging verder, met wel en wee.

De Spaanse overheersers maakten plaats voor de Oostenrijkers. Onder het bewind van Maria Theresia van 1740 tot 1780 gingen onze gewesten weer een relatieve welvaart tegemoet, wat een nieuwe stimulant bezorgde aan sociaal-culturele leven. Het absolutisme van de Oostenrijkse vorsten bracht een sterk gecentraliseerde structuur mee. Wenen werd het beleidscentrum bij uitstek.

Jozef II drukte zijn stempel op de Oostenrijkse Nederlanden door de grondige hervormingen, die hij als verlicht despoot invoerde en die geïnspireerd waren op denkbeelden van de Aufklärung. Met één penetrek waagt hij het de eeuwenoude instellingen en gebiedsomschrijvingen door een minutieus geregeld nieuw mechanisme te vervangen.

Op 12 maart 1787 werd het Keizerlijk edict afgekondigd waardoor het huidige Belgisch grondgebied werd ingedeeld in negen "kreitsen" of kringen, met aan het hoofd intendanten. De kreits Antwerpen omvatte naast het hoofdkwartier Antwerpen uit het hertogdom Brabant, tevens de vroegere heerlijkheid Mechelen en was onderverdeeld in drie districten: de huidige arrondissementen, met als hoofdplaatsen Antwerpen, Mechelen en Turnhout. Op Klein-Brabant na, dat voorheen behoorde tot het graafschap Vlaanderen, was deze kreits Antwerpen dus een volledige geografische prefiguratie van de huidige provincie. Willebroek, Blaasveld, Tisselt en Heindonk behoorden tot het district Mechelen.

Door de algemene tegenstand, niet het minst van de Staten van Brabant, die zich beriepen op de "Blijde Intrede" schortten de landvoogden reeds op 28 mei 1787 de keizerlijke edicten op. Dit hield de terugkeer in naar de oude landsindeling.

Een aparte bladzijde in de geschiedenis van onze gewesten vormt de Brabantse Omwenteling van 1787-1790, die gericht was tegen de Oostenrijkse bezetting. Deze opstand leidde op 11 januari 1790 tot de oprichting van een republiek onder de benaming Verenigde Belgische Staten. Het was een Statenbond. Alleen de landsverdediging, de buitenlandse politiek en de munt vielen onder de bevoegdheid van het centraal gezag. Het overige lag in de macht van de statenvergaderingen van de verschillende gewesten. De centrale macht van de nieuwe republiek was in handen van een soeverein congres met 90 leden.

N. 38

Rollier

Emanuel Benedictus

In den jaer achtthien honderdeen en vyftig, den dry en twintig-
 sten vermaend Mei, ten negenuren voor middag, zyn door
 ons Josephus Erix, schepen anjhtenaar van den burgerlyken
 Haat der gemeente Willebroeck, arrondissement Noeke-
 den, provincie Antwerpen en in het gemeente huys
 alhier gecompareerd: de heere Emanuel Benedictus
 van den Bogert, boujonan, oud acht en twintig jaer
 en Henricus Ludovicus deeman, kandidaat notaris,
 oud acht en twintig jaer, den eersten klein scief
 en den tweeden kennis van den overledenen, beyde woon-
 nende in dese gemeente, de welke ons hebben verklaard
 dat heere, ten dry en half uren van den morgen
 in zyne woning alhier gelegen aan den steenweg
 No. 60 is overleden den heere Emanuel
 Benedictus Rollier, zonder bevyer
 woonende in dese gemeente, in den jaer van supersoud
 honderd negen en restig, Isabella van den Bogert, veltige loone van
 den heere Petrus Joannes Rollier en van supersoud
 Maria Theresia behaert, beide overleden. En
 hebben de compareeranten getekend met ons desen tegen-
 woordigen akt van overlyden, naer dat den
 zelfden heere was voorgelesen.

geboren te Sint
 amands den dertien
 December des jaers al
 honderd negen en restig
 renvoigedgetweerd

B^r Van den Bogert

Alemans
 Erix

B^r Van den Bogert

Alemans
 Erix

Interne twisten tussen de volgelingen van Vonck en de aanhangers van Van der Noot ondermijnden echter spoedig de nieuwe staat. Willebroek kende toen bewogen tijden. Op 9 november 1789 werd een gedeelte van het kasteel van Baron Helman in brand gestoken door aanhangers van Van der Noot. De baron was immers een vurig verdediger van Vonck. Op 2 juli 1790 begaven de Willebroekse schuttersgilden zich naar Brussel om hun aanhankelijkheid aan de partij van Van der Noot te betuigen. Dit alles heeft echter niet mogen baten. Reeds in december 1790 werd de Belgische republiek door de Oostenrijkse wapens opgeruimd.

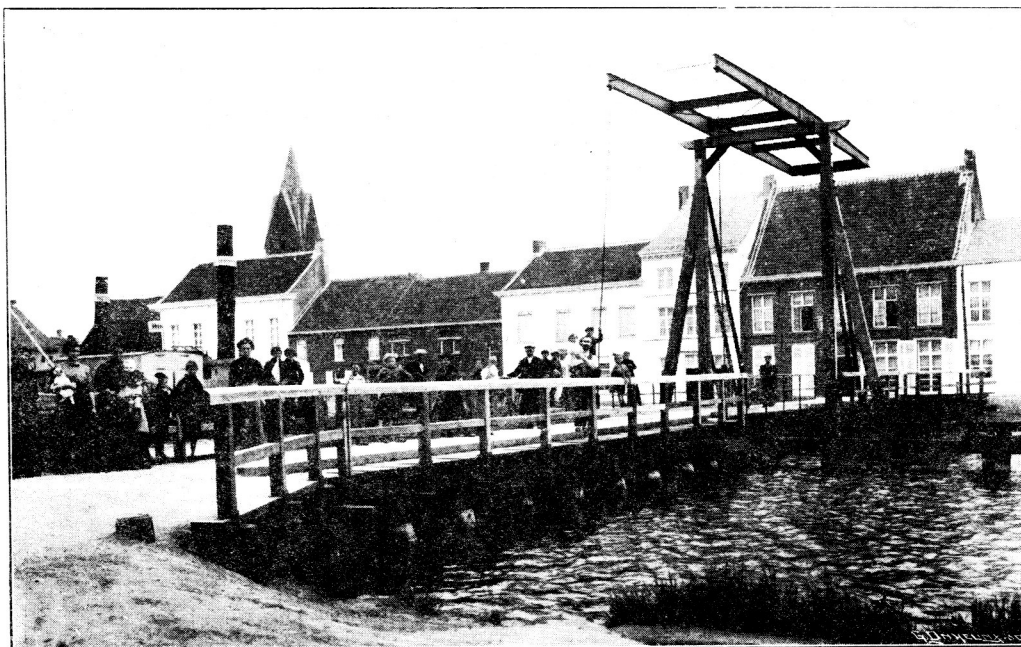
De Franse revolutionaire legers stelden op radicale wijze een einde aan het Ancien Régime. Drastische hervormingen werden doorgevoerd. De Staten en de Staten-Generaal werden met één pennetrek afgeschaft.

Op 31 augustus 1795 besloot het Comité de Salut Public tot de verdeling van het land in negen departementen. Zij werden naar het Franse voorbeeld en om de oude gewesten te doen vergeten, voorzien van geografische namen, meestal riviernamen.

Door dit nieuw decreet werd het departement van de Twee Neten gecreëerd, met als hoofdstad Antwerpen. Dit departement met zijn 23 kantons, omvatte het hele grondgebied van de huidige provincie Antwerpen, met uitzondering van het linker Scheldeoevergebied, dat pas in 1923 aangehecht werd en afgezien van de wijziging die aangebracht werd bij de recente fusie van de gemeenten. Willebroek werd één van deze 23 kantonhoofdplaatsen.

De kloof tussen de openbare mening en het nieuwe regime zou spoedig groot worden. De vijandige politiek tegen de katholieke godsdienst, de hoge belastingen en de conscriptie, die de niet-gehuwde jongelui tussen 20 en 25 voor militaire dienst opeiste, wogen zwaar op de bevolking.

In het najaar van 1798 kwam het tot uitbarstingen van gewapend verzet, die bekend werden onder de naam Boerenkrijg. De opstandelingen werden door de bezetters als "brigands" bestempeld. Het departement van de Twee Neten was het centrum van deze kortstondige verzetacties, die de Fransen volledig verrasten.

De Oostdijk, waar "de Afspanninge den H. Geest tot Thisselt" gelegen was.

TE KOOP.

DEN notaris JACQ. PEETERS tot Willebroeck resideerende, zal ten verzoeke van de Edele ende Hoogagtbare Heeren Borgemeester ende Schepenen der stad Brussel, publiekelyk ende aen de meestbiedende verkoopen, op Donderdag 24 February 1820, om 12 ueren precies, by Sieur PETRUS CEULEMANS, Afspanninge den H. Geest tot Thisselt, de naervolgende koopen Boomen, zoo de zelve geteekend staen, op de gronden toebehoorende aen de stad Brussel.

Oost - zyde van de Vaert van aen het Loggat van Bakelmans, tot aen het huys van Petrus Eekelaers aen het Sas tot Thisselt.

EERSTE LAEY.

Met eenen hamerslag op den voet.

1	koop	2	bueken.
2	"	3	idem.
3	"	2	idem.
4	"	3	idem.
5	"	3	idem.
6	"	2	idem.
7	"	3	idem.
8	"	3	idem.
9	"	3	idem.
10	"	5	idem.

TWEDE LAEY.

Met twee hamerslagen op den voet.

1	koop	2	bueken.
---	------	---	---------

2	koop	2	bueken.
3	"	3	idem.
4	"	2	idem.
5	"	2	idem.
6	"	2	idem.
7	"	3	idem.
8	"	3	idem.
9	"	2	idem.
10	"	3	idem.

DERDE LAEY.

Met dry hamerslagen op den voet.

1	koop	2	bueken.
2	"	2	idem.
3	"	2	idem.
4	"	3	idem.
5	"	2	idem. 1 olm.
6	"	2	idem.
7	"	3	idem.
8	"	2	idem.
9	"	3	idem.
10	"	3	idem.

VIERDE LAEY.

Met vier hamerslagen op den voet.

1	koop	2	bueken.
2	"	3	idem.
3	"	2	idem.
4	"	2	idem.
5	"	3	idem.
6	"	2	idem.
7	"	3	idem.
8	"	3	idem.
9	"	3	idem.
10	"	3	idem.

VYFDE LAEY.

Met vyf hamerslagen op den voet.

1	koop	3	bueken.
2	"	3	idem.
3	"	3	idem.
4	"	2	idem.

5	koop	3	bueken.
6	"	3	idem.
7	"	3	idem.
8	"	2	idem.
9	"	2	idem.
10	"	3	idem.

ZESDE LAEY.

Met zes hamerslagen op den voet.

1	koop	3	bueken.
2	"	3	idem.
3	"	3	idem.
4	"	3	idem.
5	"	3	idem.
6	"	3	idem.
7	"	3	idem.
8	"	3	idem.
9	"	3	idem.
10	"	2	idem.
11	"	2	idem.

De koopers zullen tyd van betaeling genieten tot den eersten Zondag van October 1820, mits stellende goede en bekende borgen.

De liefhebbers kunnen Plak-biljeten bekoomen ten comptoire van den gezeyden notaris PEETERS; den Dykwagter der voornoemde gemeynte is belast de koopen aen-te-wyzen.

Zegt het Voorts.

Gedrukt by P. J. HANICQ, tot Mechelen.

Aanplakbrief 1820.

Een eerste kern van gewapende opstand, onder leiding van de ingeweken Willebroekenaar Emmanuel-Benoit Rollier, ontstond in deze streek. De opstandelingen konden zelfs voor korte tijd de stad Dendermonde veroveren, maar moesten wijken voor de Franse versterkingen aangevoerd door generaal Collaud in oktober-november 1798. Kort daarna sloeg de opstand over naar het gebied rond Mechelen en het Hageland en naar de Zuiderkempen, waar in de streek van Geel de boerengeneraal Van Gansen de leiding had.

Na het neerslaan van de Boerenkrijg verscherpten de Fransen hun repressie tegen de tegenstanders van het nieuwe regime. Zo werden talrijke niet-beëdigde priesters gedeporteerd, de wetten op de conscriptie uiterst streng toegepast en zeer zware belastingen geheven.

De toestand zou voor de inwoners van de Verenigde Departementen enigszins verbeteren na de staatsgreep van generaal Bonaparte op 9-10 november 1799, waardoor het Consulaat werd opgericht en de nieuwe grondwet van 13 december 1799 geproclameerd.

Van 18 tot 21 juli 1803, tijdens het bestuur van de prefect d'Herbouville, bracht de Eerste Consul, de toekomstige keizer Napoleon zijn eerste bezoek aan Antwerpen. Hij logeerde in de prefectuur aan de Schoenmarkt. Hij beseftte het belang van Antwerpen als handelscentrum, militair steunpunt en mogelijke oorlogshaven tegen Engeland. Tijdens zijn verblijf in deze stad besloot hij tot de oprichting van scheepstimmerwerven voor de krijgsvloot. Ook gaf Bonaparte het bevel een sluis en een haven-donk te bouwen naast de Schelde. Het werd het Bonapartedok. Zo wees hij de weg voor de toekomstige ontwikkeling van de haven van Antwerpen.

Van 30 april tot 6 mei 1810 en van 12 tot 14 mei 1810 zullen Keizer Napoleon en Marie-Louise opnieuw de Scheldestad bezoeken. Op 28 april 1810 waren zij te gast te Willebroek, op doorreis van Brussel naar Antwerpen. Bij de feestelijke ontvangst drukte de toenmalige burgemeester van Willebroek, Pierre Jacques Janssens, in zijn toespraak de wens uit dat het recente huwelijk van de keizer met Marie-Louise, de dochter van de keizer van Oostenrijk, een waarborg zou zijn voor een blijvende vrede.

De Franse periode was van grote betekenis voor de wordings-geschiedenis van onze provinciale structuur. Qua territoriale omschrij-

Bestuur DER Domeinen.

Openbare

VERPACHTING

VAN HET

Veer over den Ruppel, tusschen Boom en Willebroeck.

Op Zaterdag den 21ⁿ November 1829, des voormiddags ten elf ure, zal er ten verzoeke van de Permanente Commissie uit het Amortisatie Sijndicaat, ten overstaan van den Notaris Hanegraeff, residerende te Antwerpen en in tegenwoordigheid van den Agent van het Domein aldaar, in het GEMEENTE HUIS te BOOM, worden overgegaan, tot het verpachten van het VEER over den Ruppel tusschen Boom en Willebroeck.

De pachters zullen daarvan in gebruik komen op den 1ⁿ Januarij 1830.

De voorwaarden en het tarief der overzetgelden liggen ter inzage op de Secretarij te Boom, en ten kantore van den ondergeteekende in de Klarastraat N° 111, te Antwerpen.

DE AGENT VAN HET DOMEIN,

D. LAP.

Vyt de drukery, van J. JOUAN, op de Groene-Plaats.

Aanplakbrief 1829, waarin sprake is van de openbare verpachting van het Ruppel-veer tussen Boom en Willebroeck.

Op zondag, 12 november 1978 - in het Jaar van het Dorp - werd op de Groene laan de Vrijheidsboom herplant (foto Gemeentearchief Willebroek).

ving komt de huidige provincie Antwerpen, op enkele kleine verschillen na, trouwens overeen met die van het vroegere departement. Willebroek maakte vanaf dan voorgoed deel uit van onze provincie.

Na de val van Napoleon werden krachtens internationale verdragen onze gewesten verenigd met de Nederlanden. In de fundamentele wet van 24 augustus 1815, houdende instelling van een constitutionele absolute monarchie werd het departement van de Twee Neten voor de eerste maal uitdrukkelijk betiteld met de naam Provincie Antwerpen.

Meer nog dan onder de Franse bezetting zou in deze periode de economie heropleven. Voor de provincie Antwerpen kan worden gewezen op de verdere ontwikkeling van het wegennet en de eerste tekenen van een industriële revolutie werden meteen merkbaar. Maar ook voor het onderwijs trof Willem I progressieve maatregelen.

Willebroek werd een bloeiende gemeente, scharnier van handelsstromen tussen Holland, Antwerpen en Brussel.

Vanaf 1827 groeide echter in onze gewesten het verzet tegen het verlicht despotisme van Willem I. Het onhandig en weifelend optreden van de vorst had uiteindelijk een breuk tussen Noord en Zuid tot gevolg. Na een gewapende opstand kwam op 25 september 1830 te Brussel het Voorlopig Bewind bijeen, dat op 4 oktober 1830, nu 150 jaar geleden, de onafhankelijkheid van België uitriep.

Reeds op 27 oktober 1830, de avond zelf waarop de Hollandse troepen Antwerpen bombardeerden, had Graaf de Robiano, de eerste Belgische gouverneur van de provincie Antwerpen, de zetel van zijn administratie aan de Schoenmarkt gevestigd.

Sommige inwoners Van Willebroek waren echter niet zo gelukkig met de Belgische Revolutie van 1830. De Willebroekse scheepvaartmiddens hadden immers goede handelsrelaties met de Hollandse kooplieden die hun produkten over het kanaal vervoerden. Gouverneur Charles Rogier zou in 1831 Willebroek zelfs van oranjegezindheid beschuldigen.

In de eerste decennia van onze onafhankelijkheid zag het er helemaal niet zo rooskleurig uit. Door de afscheiding van Nederland verloor ons land een belangrijke afzetmarkt. De strenge controle van het ver-

keer op de Schelde was een zware klap voor Antwerpen. De havenontwikkeling, die onder Napoleon en Willem I op gang was gebracht, viel stil.

De fabrieksindustrie stond nog in de kinderschoenen. De steden werden geteisterd door ziekten en pauperisme. Als huisvesting waren er de sombere beluiken.

Geregeld eisten epidemieën hun zware tol aan de bevolking. In het hele land haalde maar een goede helft van al de nieuw geboren en het twintigste levensjaar.

Ondanks de toenemende mechanisering bleef de arbeid zeer zwaar. Door dagloners werd op het land, in de huissnijverheid en in de manufactuur gezwoegd van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, tot 12 uur per dag, zes dagen per week. Vrouwen en kinderen dienden, zoals de mannen, die onmenselijke werkdagen te presteren.

Het begrip sociale zekerheid was nog onbekend, en de gemeentelijke armenkassen konden niet veel meer doen dan alleen de hoogste nood lenigen. Dit was het beeld van wat wel eens de goede oude tijd genoemd wordt.

De ontwikkeling van de infrastructuur, de toenemende scolarisatie, de vrijmaking van de Schelde in 1863, de uitbreiding van de haven, de ontsluiting van het hinterland, de evolutie van de internationale handel, de sensationele ontplooiing van de transportmogelijkheden en de strijd van sociale organisaties waren enkele van de vele elementen die een opwaartse trend in de hand gewerkt hebben. In den beginne was de vooruitgang nog zeer geleidelijk. De twee oorlogen die ons land teisterden, betekenden een stap terug en ernstige recessie- of crisisperiodes moesten overwonnen worden. Uiteindelijk werden echter merkwaardige resultaten geboekt.

Vandaag, honderdvijftig jaar na onze onafhankelijkheid, is onze provincie een administratief en politiek onderdeel van één van de rijkste landen ter wereld en beschikken wij over een stelsel van sociale zekerheid dat velen ons benijden.

Deze industriële en maatschappelijke omwenteling concretiseerde zich op het lokale vlak en Willebroek is daarvan een zeer goed voorbeeld.

De landbouwgemeente van weleer evolueerde tot een industrie-centrum. De inplanting van papier-, ketel- en constructiebedrijven, de vestiging van een cokesfabriek, de aanleg van spoorweglijnen, maar vooral de verkeersevolutie op het Kanaal van Willebroek waren van doorslaggevende betekenis voor deze economische groei die een urbane ontwikkeling met zich bracht.

Woonwijken werden gebouwd in de omgeving van het kanaal en van de nieuwe bedrijven. De aanleg van verbindingswegen tussen de groeiende woonkernen was een tweede en een noodzakelijke opgave voor de verdere uitbouw van de gemeente. Ook aan dit objectief werd in de loop van de voorbije decennia op voortreffelijke wijze gestalte gegeven.

Belangrijk is vooral dat zeer vlug werd ingezien dat in een maatschappij die iedereen de mogelijkheid wil verschaffen een menswaardig bestaan te leiden, het leven in een aangepaste en een gezonde woning een elementaire vereiste is.

Zo werd in 1922 de plaatselijke Maatschappij voor de Huisvesting opgericht. Deze instelling legde van bij de aanvang een grote activiteit aan de dag om de bevolkingsexpansie op te vangen die het gevolg was van de industriële explosie. Deze maatschappij heeft tal van nieuwe woonzones aangelegd.

Het bestuur van Willebroek beseftte zeer vroeg dat een gemeente op het domein van de volkshuisvesting een belangrijke complementaire rol kan vervullen.

Onder impuls van vooral oud-burgemeester J. Van Winghe, werden houten barakken en krotten opgeruimd en werden nieuwe straten en wijken aangelegd. Deze sociale woningen voor kandidaat-eigenaars werden voorzien van alle moderne nutsvoorzieningen en ingeplant te midden van groene zones. Zonder overdrijving mag dan ook gezegd worden dat Willebroek in Vlaanderen behoort tot één van de grote promotoren van de sociale woningbouw.

Wat mij zeer belangrijk lijkt is dat, samen met dit huisvestingsbeleid, in deze leefgemeenschap de aandacht op tijd gegaan is naar de creatie van groene zones. Vele hectaren grond werden aangekocht en tot groene zones omgevormd.

Willebroek in verleden, heden en toekomst, met hierboven het kasteel Bel-Air, dat tot een volwaardig Openluchtmuseum zal worden uitgebouwd; met links de huisvuilverbrandingsoven en onderaan het Rijkswatersportcentrum Hazewinkel, waardoor de ogen van de wereld af en toe op Willebroek worden gericht (foto's Willy Huys).

Jaarlijks werden honderden bomen en struiken geplant en vele recreatiezones en speelpleinen werden aangelegd. Dit ecologische bewustzijn vormt overigens nu nog steeds één van de belangrijkste troeven van uw gemeente.

Het resulteerde in de toekenning van de Provinciale Prijs voor Groenruimten 1971. Tijdens mijn bezoek aan uw gemeente, niet zo lang geleden, heb ik er mij trouwens van kunnen overtuigen dat sindsdien nog vele verdienstelijke inspanningen op dat vlak gebeurden.

Op nog andere domeinen is uw gemeente actief. Om de steeds terugkerende watersnood in de straten tegen te gaan, werd een rioleringsnet aangelegd, uitmondend in een grote collector, van zuid naar noord, met een pompstation als eindpunt.

Het probleem van de open vuilnisbelten, met alle schadelijke gevolgen van dien, werd opgelost door de oprichting en de bouw van één van de eerste huisvuilverbrandingsovens. Meteen werd ook een ernstige halt toegeroepen tegen de slukstortingen.

De zorg voor een leefbare omgeving mocht vanzelfsprekend de inspanningen voor onderwijs, cultuur en ontspanning niet doen verzwakken. Dat was dan ook niet het geval. De nieuwe moderne scholen, de activiteiten in de gemeentelijke feestzaal, de als een voorbeeld geldende openbare bibliotheek, het ontmoetingscentrum, de bejaardenlokalen, de recreatiecentra Den Blijk en Bel-Air, het openbaar zwembad met een in aanbouw zijnd sportcomplex, de verschillende sportterreinen bewijzen dit.

Door de fusie met de meer landelijke gemeenten Blaasveld, Tisselt en Heindonk en de aanleg van het rijkswatersportcentrum Hazewinkel, beschikt Willebroek nu over een aantal benijdenswaardige groene lungen en recreatieve accommodaties.

Tenslotte nog enkele woorden over de gezondheidszorg. Ook op dat vlak liet Willebroek zich niet onbetuigd. Bijzondere maatregelen werden getroffen voor bejaarden, minder-validen, behoeftigen, eenzamen, in één woord voor allen die recht hebben op hulp en bijstand. De bouw van een home voor valide en invalide bejaarden, van een wooncomplex voor be-

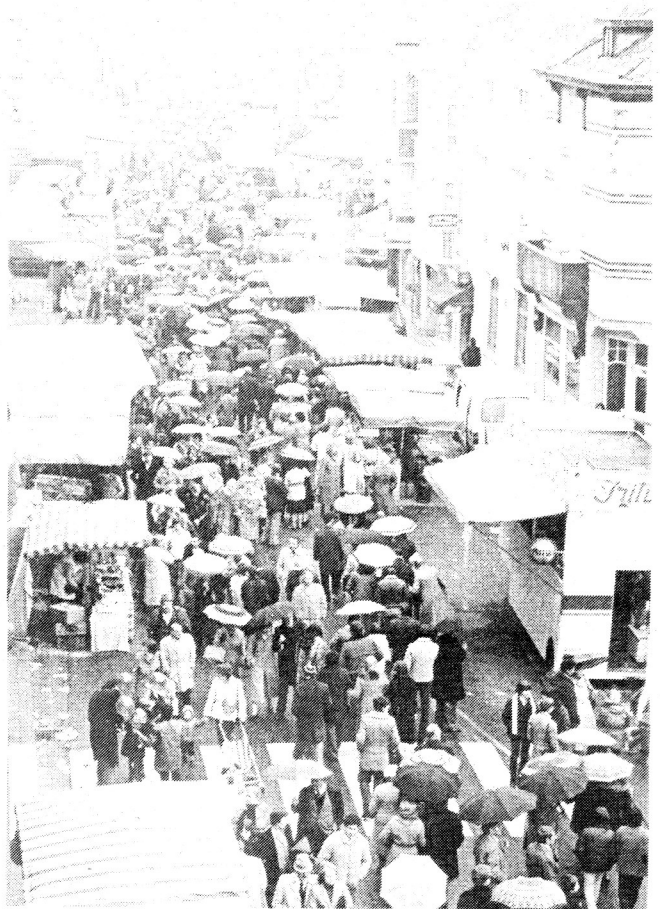

Willebroek in Spel zonder Grenzen te Montecatini (foto Leo De Nijn).

Willebroek 800 jaar werd variërend gevierd.

Weer of geen weer : de jaarmarkt weet steeds de grote massa te lokken (foto's Willy Huys).

jaarde echtparen en van een medisch centrum, vormen belangwekkende realisaties op dit gebied.

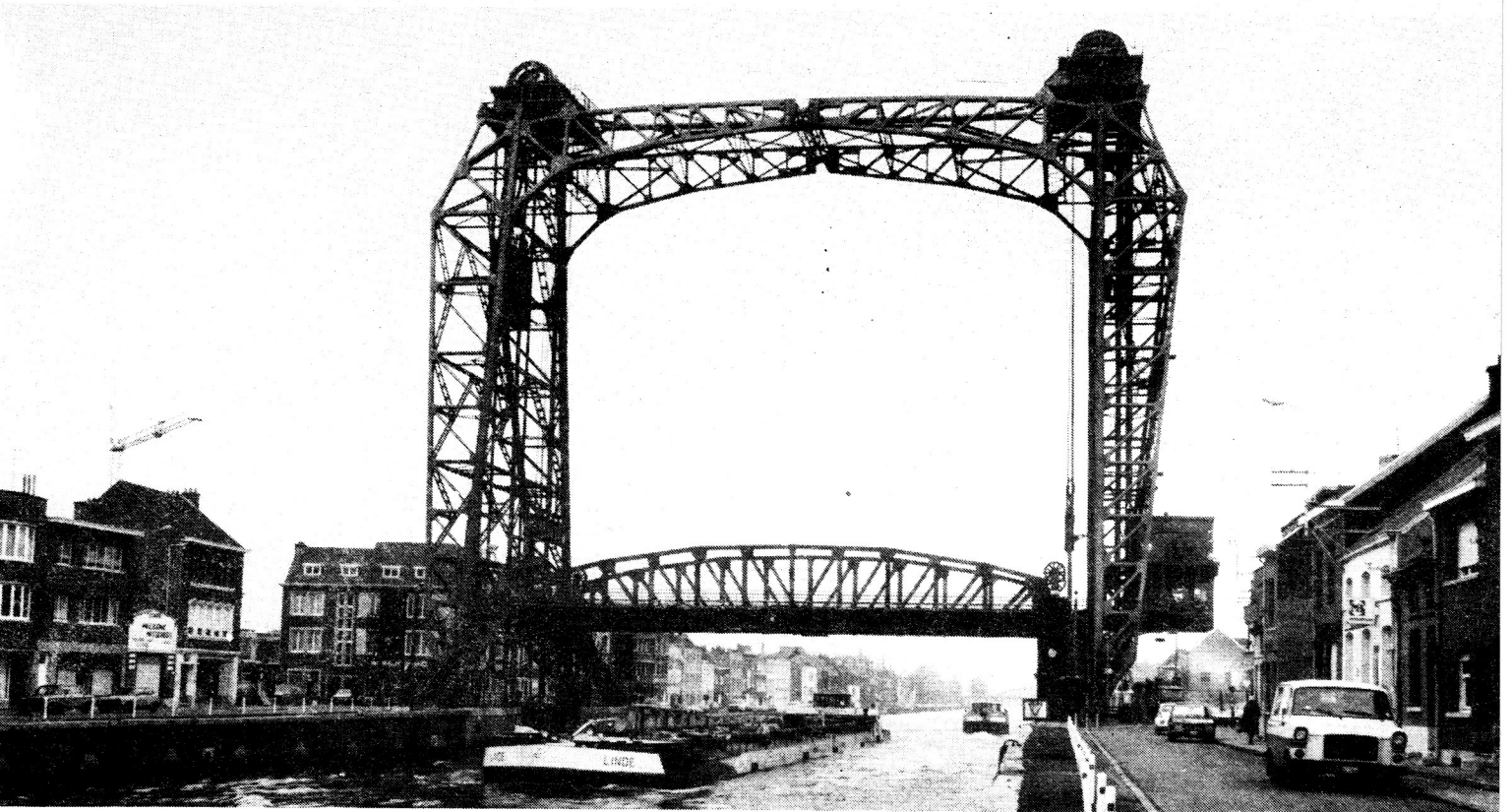
Dames en Heren,

Zo hebben wij onze tocht die aanving in 1180 beëindigd in 1980. Wat de komende 800 jaren zullen brengen weet ik niet. Wat ik echter wel weet is dat er in Willebroek heel veel mannen en vrouwen wonen die de vaste wil hebben, samen met hun gemeentebestuur, er voor te zorgen dat Willebroekenaren trots kunnen blijven over wat hier zal gepresteerd worden.

Het is voor mij dan ook een bijzonder genoeg burgemeester Hugo Adriaensens, het Schepencollege, de leden van de Gemeenteraad en de Gemeentesecretaris en zijn administratie te kunnen feliciteren met al wat hier tot stand werd gebracht.

Het is een stevige basis voor wat in de toekomst nog zal gerealiseerd worden. Mijn hartelijke gelukwensen.

Willebroek zal op mijn steun kunnen blijven rekenen !

De Willebroekse "brug der zuchten", die door de "mannen van Den IJzeren" gebouwd werd (foto Bob Coecke).

WILLEBROEKSE KRONIEKEN

Uitgave van de

Werkgroep "Heemkunde - Geschiedenis - Leefmilieu"

van de

Gemeentelijke Culturele Raad

Redaktieraad

Karel De Decker, Jos De Keersmaecker, Louis Van Beneden,

Rony Van Mol en Jacques Wauters.

Redaktieadres

Willebroekse Kronieken

p/a Gemeentehuis

2660 Willebroek.